

УДК 811.111'42

О. Л. Балацька,*Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка, м. Полтава*

ПОТЕНЦІАЛ ПРАГМАТИЧНИХ ХАРАКТЕРИСТИК СЛАБКОЇ КРИТИКИ В АНГЛОМОВНІЙ НАУКОВІЙ СТАТТІ

Статтю присвячено розгляду прагматичних характеристик слабкої критики в науковій статті – провідному жанрі англomовного наукового дискурсу. Детально описано критерії для встановлення відповідності конкретного критичного зауваження тому чи іншому прагматичному типу критики. Встановлено, що слабка критика актуалізується непоширеними, безособовими критичними зауваженнями, де негативна оцінка реалізована імпліцитно чи експліцитно лексико-граматичними засобами та зазвичай присутні маркери мітигації. Представлено кількісний аналіз використання слабкої критики в наукових статтях з 10 гуманітарних дисциплін.

Ключові слова: англomовний науковий дискурс, жанр, стаття, критика, критичне зауваження, прагматичний тип, прагматичні характеристики, слабка критика.

POTENTIAL OF PRAGMATIC FEATURES OF WEAK CRITICISM IN RESEARCH ARTICLES IN ENGLISH

The article deals with pragmatic features of weak criticism in research articles treated as the main genre of English-language scientific discourse. The issue has been studied in a corpus of 350 English-language research articles in Anthropology, Economics, Education, History, Law, Linguistics, Literature, Political Science, Psychology and Sociology. The methods used in the research include definitive, component, text, text-interpretation, pragmatic-functional, quantitative analysis as

well as cognitive-discursive interpretation method. The article describes criteria used to refer a critical remark to any given pragmatic type of criticism in research articles in English. These include formal features of critical remarks (extendedness / unextendedness of a critical remark), content features (belonging of a critical remark to a personal / impersonal type), means of negative evaluation (explicit (lexical or lexico-grammatical) means of negative evaluation or implicit means), presence / absence of mitigation devices and boosters. It has been found out that weak critical remarks are unextended, impersonal, and contain implicit or explicit lexico-grammatical means of negative evaluation. The study has shown that in most weak critical remarks negative evaluation is carried out with explicit lexico-grammatical means. The results obtained have indicated that the percentage of weak critical remarks in research articles depends on a particular academic discipline. The study shows that research articles in Linguistics, Economics, Psychology, Anthropology, Sociology and Law contain more weak critical remarks than research articles in Literature, Political Science, Education and History.

Key words: English-language scientific discourse, genre, article, criticism, critical remark, pragmatic type, pragmatic features, weak criticism.

ПОТЕНЦИАЛ ПРАГМАТИЧЕСКИХ ХАРАКТЕРИСТИК СЛАБОЙ КРИТИКИ В АНГЛОЯЗЫЧНОЙ НАУЧНОЙ СТАТЬЕ

Статья посвящена рассмотрению прагматических характеристик слабой критики в научной статье – ведущем жанре англоязычного научного дискурса. Подробно описаны критерии для установления соответствия конкретного критического замечания тому или иному прагматическому типу критики. Установлено, что слабая критика актуализируется нераспространенными, безличными критическими замечаниями, в которых негативная оценка реализуется имплицитно или эксплицитно лексико-грамматическими средствами и обычно присутствуют маркеры митигации. Представлен количественный анализ использования слабой критики в научных статьях с 10 гуманитарных дисциплин.

Ключевые слова: англоязычный научный дискурс, жанр, статья, критика, критическое замечание, прагматичный тип, прагматические характеристики, слабая критика.

До актуальних проблем сучасного мовознавства належить дослідження англомовного наукового дискурсу [6; 9 і т. д.], його жанрів [2 та ін.], провідним з яких є наукова стаття [9], що містить такий важливий для розвитку наукової думки компонент як критику [3; 4].

Оскільки англомовні науковці у своїх працях не схильні до вислову жорсткої критики [7; 9], особливої уваги потребує вивчення саме слабкої критики, що набула значного поширення в сучасних англомовних наукових статтях.

У науковій літературі наявні розвідки, предметом дослідження яких є прагматичні характеристики критики / критичних зауважень в англомовному науковому дискурсі [4; 5; 8], втім зазначені праці видаються дещо поверховими та не охоплюють усієї проблематики.

Метою даної роботи є опис потенціалу прагматичних характеристик слабкої критики в англомовній науковій статті.

Об'єкт дослідження – критичне зауваження в англомовній науковій статті, **предметом** аналізу виступають прагматичні характеристики слабкої критики в англомовній науковій статті.

Матеріалом дослідження є 1027 критичних зауважень, відібраних з опублікованих в електронних наукових журналах Великої Британії та США у 2009–2011 рр. 350 статей з антропології, економіки, історії, лінгвістики, літературознавства, педагогіки, політології, правознавства, психології та соціології.

Методика дослідження включає дефінітивний та компонентний аналіз, текстовий аналіз, інтерпретаційно-текстовий аналіз та метод когнітивно-дискурсивної інтерпретації, метод прагматично-функціонального аналізу та кількісний аналіз.

Критику / критичне зауваження (КЗ) розуміємо як вербально виражене негативне ставлення автора до певного (фрагмента) наукового дослідження [1, с. 1].

Прагматична функція КЗ – висловлювання негативної оцінки – модифікується, тобто інтенсивність вираження негативної оцінки може бути різною, оскільки адресант КЗ має змогу варіювати своє негативне ставлення до певного аспекту наукової діяльності.

Наявність КЗ різного ступеню жорсткості / м'якості спричинила появу їхніх класифікацій, тобто виокремлення різних прагматичних типів КЗ.

У дослідженнях прагматичних характеристик КЗ, автори, як правило, виокремлюють м'яку (мітиговану) та жорстку (немітиговану) критику [4, с. 128; 8, с. 28–29 та ін.]. Однак, за даними нашого аналізу, прагматичний діапазон типового відтворення критики в англомовній науковій статті поданий модифікаціями значення негативної оцінки, що утворюють три типи: *слабку, помірну й сильну* критику (перелік характеристик, властивих таким прагматичним типам критики, як помірна та сильна, див. у [1, с. 12–13]). Розподіл між прагматичними типами КЗ за визначенням не може бути настільки чітким, як, приміром, між їхніми формальними типами, тому наявність тричастинної, а не двочастинної, як в інших розвідках, типології дозволяє, на наш погляд, отримати більш достовірні результати.

Визначальними критеріями для встановлення збіжності конкретного КЗ з якимось із зазначених прагматичних типів КЗ слугували такі характеристики, виявлені під час аналізу формальних, структурних та змістових аспектів, як:

– поширеність / непоширеність КЗ (чим більш поширене КЗ, тим більш інтенсивним є прагматичне значення, тобто більший обсяг кореспондує з посиленням критики, а менший відповідно з послабленням);

– способи вираження негативної оцінки (пряме, експліцитне вираження негативної оцінки за допомогою лексичних засобів є найбільш категоричним, таким, що посилює критику; дещо менш категоричним вважаємо експліцитне вираження негативної оцінки за допомогою лексико-граматичних засобів, яке певною мірою пом'якшує критику; імпліцитне вираження негативної оцінки слугує зниженню категоричності – мітигації, а отже, пом'якшує критику);

– приналежність КЗ до особового / безособового типу (наявність прямого вербального позначення науковця, чия праця містить певну ваду / недолік кореспондує з посиленням критики; за наявності непрямого (невизначено-особовий тип) позначення КЗ стає менш категоричним; відсутність актуалізації науковця – об'єкта критики (безособові КЗ) пом'якшує критику).

Також урахувались такі суто прагматичні характеристики, як наявність / відсутність маркерів мітигації / категоричності, з яких перші орієнтовані на послаблення, а другі – на посилення критики.

Таким чином, *слабка* критика в англомовній науковій статті має такі характеристики:

- 1) непоширеність;
- 2) безособовість;
- 3) імпліцитність або експліцитність (лексико-граматичні засоби) вираження негативної оцінки;
- 4) наявність маркерів мітигації.

У результаті аналізу емпіричного матеріалу були зафіксовані КЗ, що мають повний набір цих характеристик, наприклад:
(1) *Despite the relatively high precision achieved by more traditional statistical techniques, much more is needed to reach perfection at predicting bankruptcy.*

(2) *Perhaps we should investigate these approaches further in order to produce a checklist of language functions for Indigenous languages as a guide for those engaged in language documentation.*

КЗ (1) та КЗ (2) відносимо до слабого типу критики тому, що вони непоширені (КЗ (1) на формальному рівні кореспондує з одним простим реченням; КЗ (2) подане одним складним реченням), безособові (конкретного суб'єкта, наукова діяльність якого критикується, з тексту АНС реконструювати не можна – ним виступає наукова спільнота в цілому), негативна оцінка виражена імпліцитно (КЗ (1) – *much more is needed to reach perfection* → *it is bad*; КЗ (2) – *we should investigate further* → *isn't studied enough*), наявні маркери мітигації (КЗ (1) – пасивний стан дієслова (*is needed*); КЗ (2) – прислівник, який виражає можливість, вірогідність *perhaps*).

Як зазначено вище, зареєстровано слабкі КЗ, в яких негативна оцінка виражена за допомогою експліцитних лексико-граматичних засобів, приміром:

(3) *Currently no such data is available for Dankmeijer's index.*

(4) *To our knowledge, no other study has examined levels of knowledge and acceptance of biological evolution within a select sample of the community of educational psychologists, educational researchers, and other education professionals.*

КЗ у прикладах (3) та (4) належать до слабкої критики через те, що вони непоширені, безособові, негативна оцінка реалізується експліцитно за допомогою лексико-граматичних засобів (КЗ (3) – *no data is available*; КЗ (4) – *no other study has examined*), присутні маркери мітигації (КЗ (3) – засіб темпорального дейксису – прислівник *currently*; КЗ (4) – вираз, який вербалізує особисті сумніви автора щодо повноти його знань (*to our knowledge*)).

Крім того, під час аналізу емпіричного матеріалу також було зареєстровано КЗ, які не містять усіх зазначених характеристик слабкої критики, а зокрема не мають засобів мітигації, наприклад:

(5) *Although not describing in detail the behavior patterns of the play, many ethnographic studies provide evidence for locomotor play such as chasing, running, climbing, jumping down, sliding, swinging and different forms of acrobatics in a wide range of hunting-and-gathering and agricultural village cultures throughout the world (see, e.g., Gosso, Otta, Morais, Ribeiro, and Bussab, 2005; Power, 2000; Smith, 1982, 2005).*

(6) *However, empirical literature yields varying results.*

КЗ (5) та КЗ (6) непоширені (кожне з них на формальному рівні кореспондує з одним простим реченням), безособові, негативна оцінка в КЗ (5) виражена експліцитними лексико-граматичними засобами (*not describing in detail*), а в КЗ (6) – імпліцитно (*yields varying results* → *isn't studied enough*), але маркери мітигації в обох випадках відсутні.

КЗ, що мають усі характеристики, властиві прагматичному типу слабкої критики, становлять абсолютну більшість (93 % від усіх реалізацій цього типу КЗ), причому в більшості з них (68,06 %) негативна оцінка виражена експліцитно – лексико-граматичними засобами (випадки імпліцитної реалізації негативної оцінки в КЗ, що належать до цього типу, складають відповідно 31,94 %).

Таким чином, частка реалізацій, де слабка критика не виявляє всіх своїх потенційних характеристик, становить лише 7 %, причому для абсолютної більшості цих КЗ властива відсутність маркерів мітигації, як у прикладах (5) та (6).

Отримані результати засвідчують, що зосередження уваги лише на маркерах мітигації або хеджингу [4, с. 128], експліцитності чи імпліцитності вербалізації критики (актуалізації негативно-оцінного ставлення) [5, с. 80] тощо, не дає достатньо підстав трактувати критику як «м'яку» (у термінах цього дослідження слабку) або більш «жорстку»: у модифікації прагматичного значення беруть участь різнопланові характеристики КЗ, які всі разом визначають суть такої модифікації.

Загалом кількість КЗ, що об'єктивують слабку критику, складає 21,03 % від усього корпусу вибірки. Крім того, ми встановили, що таким дисциплінам, як лінгвістика (28,51 %), економіка (25,81 %), психологія (25,64 %), антропологія (22,04 %), соціологія (21,95 %) та правознавство (19,74 %) слабка критика притаманна більше. Натомість у статтях із літературознавства (15,22 %), політології (14,95 %) та педагогіки (14,82 %) цей вид критики зустрічається помітно рідше, а в статтях з історії (12,82 %) показники частотності слабких КЗ найменші.

Перспективою роботи є компаративні дослідження прагматичних характеристик слабкої критики в англійських та українських наукових статтях.

Література:

1. Балацька О. Л. Дискурсивні властивості критики в англійській науковій статті : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 – германські мови / Олена Леонідівна Балацька; Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. – Харків, 2013. – 20 с.
2. Яхонтова Т. В. Лінгвістична генетика наукової комунікації : монографія / Тетяна Вадимівна Яхонтова. – Л. : Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2009. – 420 с.
3. *Crossed Words : Criticism in Scholarly Writing* / [Ed. Françoise Salager-Meyer, Beverly A Lewin]. – Peter Lang Publishing, Incorporated, 2011. – 371 p.
4. Fagan A. The use of critical speech acts in psychology and chemistry research papers / A. Fagan, P. Martin Martin // *Iberica*. – 2004. – No. 8. – P. 125–137.
5. Giannoni S. Negative Evaluation in Academic Discourse. A Comparison of English and Italian Research Articles / Simone Giannoni // *Linguistica e Filologia*. – 2005. – No. 20. – P. 71–99.
6. Hyland K. *Academic Discourse : English In A Global Context* / Ken Hyland. – Bloomsbury, 2009. – 256 p.
7. Myers G. The pragmatic of politeness in scientific articles / G. Myers // *Applied Linguistics*. – 1989. – No. 10/1. – P. 1–35.
8. Salager-Meyer F. Rhetorical evolution of oppositional discourse in French academic writing / Françoise Salager-Meyer // *Hermes, Journal of Linguistics*. – 2000. – No. 25. – P. 23–48.
9. Swales J. M. *Genre Analysis: English in Academic and Research Settings* / J. M. Swales. – Cambridge : Cambridge Univ. Press, 1990. – 260 p.